

KAZAN'DA ÜÇ MEVSİM

GEZİ NOTLARI -II-

Kemal KAHRAMAN

Sabantuy Bayramı

23 Haziran Cumartesi, önemli bir gün. Bugün Tatarların büyük bayramı Sabantuy'a katılıyoruz. Sabantuy, tarım aleti olan saban ile şölen anlamına gelen toy kelimelerinden oluşuyor. Tatarların sosyal hayatında çok önemli bir yere sahip. Toplumun her kesiminin buluşmasını temsil ediyor. Millî bir bayram. Şölen alanında Kazan ve civarındaki yerel yönetimler kendi köylerini, kasabalarını, ilçelerini tanıtmak için stantlar oluşturmuşlar. Ürünlerini, el sanatlarını sergiliyorlar. Tamamen geleneksel kıyafetleri içinde. Tatarlar da, Ruslar da aynı şekilde.

Yerel geleneklerin bu kadar canlı bir şekilde yaşatılmasına şaşırıyorum. Kıyafetler, binalar, süslemeler, yiyecekler, müzikler. Yerel üretimin bütün saflığı ve doğallığıyla yaşamakta olduğunu görüyorum. Sanki başka bir zaman boyutuna geçmiş gibiyiz. Oradan ormanın içinde ayrılmış büyük gösteri alanına geliyoruz. Büyük bir sahne kurulmuş. Biz tepeden aşağıyı rahatça gören bir mevkide stadyumlardaki gibi seyirciler için yapılmış oturakların bulunduğu bir bölgede yerimizi alıyoruz.

Aşağıdaki meydanda, sahnede gösteriler başlıyor. Rengârenk yöresel kıyafetleri içinde Tatar gençler müzik eşliğinde geleneksel danslarını sergiliyorlar. Müsabakalar yapılıyor. Mesela oldukça yüksek bir direğe tırmanma yarışı. Sahnede şarkılar söyleniyor. Tam bir şölen havası. Eski dünyanın geleneksel hayat tarzını bulmuş gibiyim. Bize fese benzeyen yeşil renkli geleneksel Tatar başlığı veriyorlar. Halkla beraber resmî zevat bu başlığı giyiyor.

Kazan'ın yaz akşamında, üstelik Sabantuy zamanı gösteriler bitmiyor. Akşam Kaban Gölü kıyısında bir gösteri mahalline gidiyoruz. Seyirciler için ayrılmış yerde oturuyoruz. Hava kararıyor. Ve önümüzdeki açık alanda bir faaliyet başlıyor. Ortaya odunlar, tahtalar yığılıyor. İlk bakışta Kızılderiliye benzeyen bir adam, yığılan odunları tutuşturuyor. Deri kıyafeti, tüylü bir başlığı var. Ateşin yükselmesiyle gösterisine, daha doğrusu ateşle dansına başlıyor. Bu adamın Tuvali bir Şaman olduğunu ve ayin yapmakta olduğunu öğreniyoruz. Tuva, Rusya'nın doğusunda Sibiry'a'da, bir bölgenin adı. Şaman, Yakut Türkü imiş ve tamamen o yöreye özgü bir şekilde gırtlaktan şarkı söylüyor, yani "toyuk" yapıyor. İlk defa gördüğüm bir şey. Ateşle çok yakın teması oluyor, eline koluna yalımları değdiriyor.

Bu kültür, tabiattaki varlıkların ve olayların kutsanmasına dayanıyor. Tabiattaki hikmetlerin aranması ve bulunması, ders çıkarılması, şifa bulunması gibi açılardan dikkate değer olmalı. Sert iklim ve tabiat şartlarında, şehirlerden uzak uçsuz bucaksız steplerde yaşarken kendine özgü tabiatla barışık bir dünya görüşü geliştirmişler. Ateşin çevresinde dönerek dans etmesi, hatta kıyafetindeki detaylar Kızılderililere çok benziyor. Âdeta Türklerin Alaska'dan Amerika kıtasına geçtikleri teorisini kanıtıyor.

Şubat

Hava eksi 10 derecelerin altında. Kaban gölü tamamen buz. İnsanlar ve araçlar kestirmeden, gölün üzerinden karşıya geçebiliyorlar. Bazı yerlerde insanlar buzda delik açmış, balık tutuyor. Kazan'ın en büyük müzesini, Millî Müze'yi geziyoruz. Eski Kazan fotoğraflarını, geleneksel kıyafetleri inceliyoruz. Kazanlı bayanların kullandığı takılar ilgimizi çekiyor. Altın ve gümüş işlemeli takılar, burada kuyumculukta büyük bir el işçiliği geleneği olduğunu gösteriyor. Şöyle bir deyiş varmış; "Kazan kadınlarının önce seslerini duyarsınız". Kadınlar, saçlarını düz tutsun diye ağır takılar kullanmayı âdet edinmiş. Üzerlerinde o kadar çok gümüş takı oluyor ki seslerini uzaklardan duymak mümkün oluyormuş.

Ve Kazan'da yetişen ünlü Tatar şairi Abdullah Tukay. 1886 - 1913 arasında yaşamış. Çok genç yaşta ölmüş. Fakat şiirleriyle Tatar dilini Şehabettin Mercani ile beraber edebiyata kazandırmış, Kazan'ın sembolü olmuş. Kazan'daki müzede ona ait birçok el yazması, kitap, doküman ve eşya var. Abdullah Tukay, Rusya'daki meşrutiyet hareketleri sürecinde yetişmiş, Çarlık rejimine karşı çıkmış, yenilikçi, hatta dönemine göre devrimci bir şair. Biraz bizim Jön Türklere benziyor.

Nisan

Henüz Volga, Kaban gölü buzlar altında. İnsanlar hâlâ buzların üzerinden karşıya geçebiliyor. Buzların son günlerinin tadını çıkarıyor. Uzaktan gölün üzerinde öbek öbek insanlar, balık tutanlar görüyorum. Sokaklar buz, yağmur oluklarında sarkıtlar, tam bir kış manzarası.

Kazan Federal Üniversitesine gidiyoruz. Restorasyonunu geçtiğimiz yıllarda bir Türk firması yapmış. Üniversite tarihiyle ilgili sergiyi geziyoruz. Burası Tolstoy, Puşkin, Lenin gibi birçok Rus kültür ve devlet adamı için önemli bir yer. Lenin bu üniversitede okumuş. Sınıfı, sırası bile biliniyor. Ziyaretçiler gidip o sırada oturuyor, fotoğraf çekiliyor. Romancı Tolstoy da buralardan geçmiş. Hatıralarını koruyorlar. Cadde kenarına Lenin'in üniversite yıllarındaki heykelini koymuşlar.

Nisan başında buzların hızla eridiğini gördük. Kaban gölünde buzun rengi alttan alta koyulaştı. Yani su görünmeye yüz tuttu. Buna rağmen bazı insanlar sağlam yerlerinden yürümekte inat ediyor. Caddelerdeki oluklarda buzlar kalmadı. Kazan caddeleri önce ıslandı, sonra ortallardan duvar diplerine doğru kurumaya başladı. Mevsim kıştan bahara dönüyor.

Kazan'da caddeler geniş ve ferah. Bütün Sovyet şehirlerinde olduğu gibi. Ama alt veya üst geçitlere pek rastlanmıyor. Trafik ışıkları da yaygın değil. Özellikle kavşaklarda tam bir trafik kaosu yaşanıyor. Işıkların olmadığı bir noktada caddenin karşısına geçmeye teşebbüs ederseniz araçlar anında duruyor. Yani yayaların önceliği oluyor. Bu yönüyle Avrupa şehirlerine çok benziyor. Avrupa şehirlerinde ışiksiz bir noktadan karşıya geçmek istediğinizde araçlar durup yayaya yol veriyor. Durmamak büyük bir nezaketsizlik sayılıyor. Trafik cezası da var. Kazan'da da yaya için durmayan araca yüklü ceza geliyor. Kendinizi belki mütevazı ama kültürlü, medeni bir ortamda hissediyorsunuz. Darısı ülkemizin başına.

Aklımda Kalanlar

Kazan seyahatimden sonra aklımda kalanlara gelem. Ruslar İskitlerden mi geliyor? Bu büyük yayılmayı nasıl gerçekleştirdiler? Kazan, Bulgar Müslümanları tarafından kurulmuş. Sonra bu Bulgar Hanlığı sona vermiş. Şimdi, Arapça harfli Müslüman mezar taşları, camileri, hamamları, yolları günümüze kadar ulaşmış olan Müslüman Bulgar şehrinin insanlarına ne oldu? Zamanla Ortodoks Slav mı oldular? Başka açıklaması yok. Bugünkü Bulgarlar bunu kabul etmiyor. "Zaten Slav olduklarını" söylüyorlar. Kazan'a gidenler 50 km kadar yakınlıktaki Bulgar şehrini mutlaka görmelidir. Bütün canlılığıyla sergileniyor. Yakınlarda restorasyonu yapılmış. Kayıp bir uygarlığa ait tarih anıtı olarak orada, Kaban nehri kıyısında duruyor. Ülkemizdeki eski Yunan, Roma, Selçuklu harabeleri gibi. Esasen onların birçoğundan daha sağlam durumda.

Kazan'da kalplerin kapılarını açan sihirli söz bellidir: selamünaleyküm. Bu evrensel anahtar oldukça kelimeleri anlamasanız da insanları anlayabiliyorsunuz. Bir Tatarla karşılaştığınızda selamdan sonra şöyle sorabilirsiniz; isen misiz? Yani esen misiniz? Yani iyi misiniz? Esen kalın diyoruz ya. Kelimeler aynı, kullanışlarda farklar oluşmuş yüzyıllar içinde. Yüzyıllar bazı şeyleri değiştirmiş. Ama birçok şey yerli yerinde duruyor. Asya'nın ortalarında bir yerde, binlerce kilometre uzakta, kalpler bizimle birlikte çarpıyor.